

Geglobaliseerde kennissamenleving: Geglobaliseerde kenniseconomie

---

Jan van der Hoek

"If we teach today as we taught yesterday, we rob our children of tomorrow"
(John Dewey)

Globalisering is een moeilijk te omschrijven begrip. Het is een proces van wereldwijde interactie tussen mensen, bedrijven, regeringen en culturen gedreven door de informatie- en communicatietechnologie, door investeringen en internationale handel.

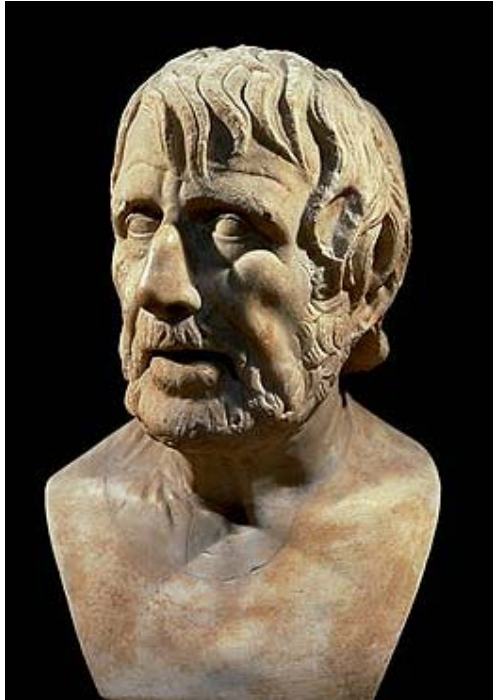
De laatste decennia integreren en internationaliseren nationale economieën steeds meer en intensiever. Technologische vooruitgang, goedkoper transport en het wegvallen van grenzen en handelsrestricties hebben een belangrijke bijdrage geleverd aan dit proces van globalisering. Globalisering is echter niet alleen de verandering van de wereldeconomie, het betreft ook de wereldwijde veranderingen die plaatsvinden op het culturele en maatschappelijke vlak. Sociale interactie stijgt boven de nationale grenzen uit en mondiaal is er een toename te zien in de omvang van een aantal stromen: die van mensen, goederen en niet in de laatste plaats van kennis. Mensen reizen tegenwoordig de hele wereld over, maar ook voor informatie en communicatie bestaan er onder andere door het internet geen grenzen meer. Ook onze westerse cultuur is in alle uithoeken van de wereld terug te vinden en omgekeerd komen niet-westerse culturen in alle vormen terug in onze westerse wereld.

Landen ervaren een toenemende onderlinge verbondenheid en samenwerking, maar tegelijkertijd vindt er ook een aardverschuiving plaats van economische machten. Zo zijn landen als Zuid-Korea, Brazilië, China en India aan een economische inhaalslag begonnen en lijken de ontwikkelingen daar alleen nog maar in de overtreffende trap te kunnen worden beschreven: volgens cijfers van de Wereldbank was Zuid-Korea in 2008 de 15e economie ter wereld. In landen als China en India bedroeg de jaarlijkse economische groei de afgelopen 25 jaar gemiddeld ruim tien procent. Jaarlijks studeren er in China bijna een half miljoen ingenieurs af en gemiddeld wordt er elk half uur een nieuwe fabriek geopend. Volkswagen verkoopt er meer auto's dan in Duitsland en elke maand stijgt het aantal mobiele bellers met vijf miljoen. Ook India behoort in 2010 tot de top tien van de meest geïndustrialiseerde landen ter wereld, met een hoog technologisch niveau op gebieden als ruimtevaart, kernenergie en satellietcommunicatie. Engels is in dit land de 'business language' en er studeren jaarlijks honderdduizenden kenniswerkers (artsen, juristen, ingenieurs, IT'ers) af. In Zuid-Amerika is Brazilië de koploper met onder andere de olie industrie. De economie groeit daar momenteel harder dan in de EU en de VS (NRC, 3 oktober 2010).

Kennisintensieve dienstverlening

In deze geglobaliseerde wereld zien we de alsmaar groeiende trend dat zakelijke, kennisintensieve dienstverlening een steeds belangrijkere plaats inneemt. In 2009 was dienstverlening de economisch snelst groeiende bedrijfstak ter wereld en de afgelopen twee decennia zijn er alleen al in de dienstensector 11% nieuwe banen bijgekomen. Dit overigens ten koste van de industrie en de primaire sector – landbouw, bosbouw, mijnbouw en visserij–, die een ondergeschikte rol spelen.

Een significant deel van de economische groei en het in stand houden van de welvaart komt voort uit kennis. Bedrijven, overheden en maatschappelijke organisaties zoeken naar duurzame verbeteringen voor hun producten en diensten. Het uitvoeren van onderzoek, het ontwikkelen van nieuwe producten en diensten, het verzorgen van trainingen en het begeleiden van nieuwe projecten heeft de hoogste prioriteit. Het gebruikmaken van bestaande kennis, het combineren van kennis, maar bovenal het ontwikkelen van nieuwe (technologische) kennis zijn de belangrijkste pijlers van de kenniseconomie.

Seneca, 45 n.Chr.

'Non scholae sed vitae discimus' (niet voor de school, maar voor het leven leren wij). Deze woorden werden rond het begin van onze jaartelling uitgesproken door de Romeinse filosoof Seneca. Nu tweeduizend jaar later, hebben zijn woorden in onze hedendaagse tijd nieuwe relevantie hebben gekregen.

Zichtbaarheid in het onderwijs

Aan het begin van de 20e eeuw was het in onze samenleving een van de basisvoorwaarden om te kunnen lezen en schrijven. Zonder deze vaardigheden was een mens niet langer in staat volwaardig deel te nemen aan de samenleving. In de kenniseconomie van de 21e eeuw is een van de basisvoorwaarden dat iedereen kan omgaan met de verschillende soorten media van deze wereld. Bovendien ontstaan er in de kenniseconomie nieuwe voorwaarden voor wat betreft de opleidingsniveaus, de opleidingsinhoud en de competenties van individuen. De kennisintensieve dienstverlening eist gespecialiseerde kennis, deskundigheid en vergevorderde vaardigheden, zoals reflectieve, communicatieve en samenwerkingsvaardigheden.

De eisen die in de kenniseconomie aan burgers gesteld worden hebben hun impact op het hedendaagse onderwijs. Zo zijn veel scholen mondjesmaat begonnen met het aanbieden van maatwerk, het stimuleren en ontwikkelen van individuele talenten. Scholen kiezen steeds vaker voor het werken aan activerende opdrachten waardoor leerlingen beter leren na te denken over de stof en het leerproces. Steeds meer scholen kiezen bovendien voor het samengaan van vakken, zodat in leergebieden de onderlinge samenhang van vakken duidelijker wordt.

Leerlingen worden op veel scholen intensiever begeleid bij het leren omgaan met problemen op het sociale/emotionele vlak. Daarnaast worden zij meer begeleid bij het oriënteren, het onderzoeken, het toepassen en het reflecteren. Ook de begeleiding bij het maken van keuzes speelt in dit proces een belangrijke rol. Hierdoor leren leerlingen in een vroeg stadium bewuste en verantwoorde keuzes te maken, waardoor zij als volwassene beter voorbereid zijn op de vele keuzes waar zij mee te maken krijgen. Door de globalisering worden de banden met het eigen lokale sociale netwerk namelijk minder hecht waardoor mensen meer vrijheid krijgen bij het maken van keuzes en de inrichting van het eigen leven. Door steeds wisselende omstandigheden zullen individuen steeds opnieuw beslissingen moeten nemen op het persoonlijke, het sociale en het maatschappelijke vlak, maar ook wat beroepsmatige activiteiten betreft. Binnen het onderwijs onderkent men daarom steeds meer het belang dat leerlingen al op jonge leeftijd leren op verantwoorde wijze keuzes te maken.

Ook aan zogenaamde 'zachte' vaardigheden zoals creativiteit, betrokkenheid en beoordelingsvermogen wordt binnen het onderwijs meer aandacht besteed. Door de inmiddels verplichte maatschappelijke stage leren leerlingen iets te betekenen voor anderen, maar ook binnen de schoolmuren wordt er van leerlingen verlangd iets voor een ander te betekenen. Binnen het zogenaamde buddieschap spelen jongeren een centrale rol bij het ondersteunen en aanmoedigen van leeftijdsgenoten binnen de eigen school. Initiatieven als vertrouwensleerlingen, peerbemiddeling en huiswerkbegeleiding door leeftijdsgenoten vinden op steeds grotere schaal binnen scholen plaats. Op steeds meer scholen vinden internationale uitwisselingsprogramma's en buitenlandreizen plaats die ervoor zorgen dat de leerlingen in aanraking komen met andere culturen. Hierdoor ontstaat er meer begrip en respect voor anderen en andere culturen.

Het onderwijs in de kenniseconomie is geen eindonderwijs meer en schooldiploma's zijn slechts startkwalificaties. Continue vernieuwing van kennis is in de kenniseconomie nodig om de eigen marktwaarde op peil te houden. Een leven lang leren is hierbij het sleutelwoord. Mensen wisselen daarom steeds vaker periodes van werken af met periodes van scholing als voorwaarde om zich op de arbeidsmarkt te handhaven en hun arbeidsmarktwaarde te vergroten.

Impact op het beroep van leraar

Voor docenten betekent dit dat er aan hun beroep naast vereiste vakkennis, pedagogische en didactische kennis veel nieuwe eisen gesteld worden. Creativiteit, innovatie, samenwerking met collega's, onderzoek, reflectie en blijvend investeren in de eigen professionaliteit worden de nieuwe pijlers van het docentschap.

In een maatschappij die razendsnel verandert, verandert niet alleen de bestaande kennis in hetzelfde tempo, tegelijkertijd neemt ook de vraag naar mensen met de allernieuwste kennis en vaardigheden toe. Het is voor docenten dan ook een lastige opgave aan eindkwalificaties te werken, wanneer de toekomst niet vastomlijnd is. Het ligt eerder in de

lijn der verwachting om leerlingen van de nodige startkwalificaties en vaardigheden te voorzien, waardoor zij over voldoende bagage beschikken om de volgende stap in hun opleiding of carrière te maken. “Educating for an uncertain future” is hierbij de achterliggende gedachte. Om aansluiting bij de maatschappij te houden zullen docenten hun onderwijsaanbod moeten afstemmen op de nieuwste ontwikkelingen in die maatschappij. De enige reële optie is dan ook te focussen op ‘flexpertise’. Door vaker een beroep te doen op en gebruik te maken van de expertise van buiten de school, binnen het bedrijfsleven, dienstverleners en overige instellingen kan de wereld om ons heen de leeromgeving bij uitstek worden.

Leerlingen moeten voorbereid worden op een volwaardige deelname aan de kenniseconomie, waarin een “leven lang leren” een voorwaarde is. Docenten zullen hun leerlingen moeten leren om samen te werken, te reflecteren op hun eigen leerproces, maar ook om op een verantwoorde manier keuzes te maken. Veel docenten zijn al mondjesmaat begonnen meer aandacht te besteden aan het leren leren van hun leerlingen. Het accent ligt in de lessen steeds vaker op het samen of individueel onderzoekend bezig zijn. De docent vervult hierbij een meer begeleidende, ondersteunende, soms sturende rol. Tegelijkertijd speelt de docent een significante rol bij het signaleren, ontwikkelen en stimuleren van talenten van leerlingen. Daarnaast neemt zijn hulp en steun bij de ontwikkeling van zelfredzaamheid van de leerlingen een steeds grotere plaats in.

Dat vereist echter andere vaardigheden van de man of vrouw voor de klas dan voorheen. Vakken en expertise alleen zijn niet meer voldoende om de huidige leerlingen op een verantwoorde manier voor te bereiden op de veeleisende kenniseconomie. Om aan de eisen van de kenniseconomie te voldoen zullen met name de komende jaren docenten een inhaalslag moeten maken. Innovatie, onderzoek en professionalisering zijn daarbij de sleutelwoorden.

Om leerlingen ervan te overtuigen dat een ‘leven lang leren’ de belangrijkste eis van de kenniseconomie is, zullen docenten het goede voorbeeld moeten geven. Anders zal de marktwaarde en de houdbaarheidsdatum van de docent in de kenniseconomie van korte duur zijn.

Bronnen

OECD (2008). Trends Shaping Education. Centre for Educational Research en Innovation 2008. OECD Parijs.

Verkregen op 25 september 2010 van
<< URL:<http://www.onderwijsraad.nl/upload/publicaties/490/documenten/toeklerr.pdf>>>.

Verkregen op 25 september 2010 van
<< URL: <http://www.cjasm.vlaanderen.be/e-cultuur/>>>.

Verkregen op 25 september 2010 van
<< URL: <http://thesaurus.politieacademie.nl/word>>>.

Verkregen op 29 september 2010 van
<< URL: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Kenniseconomie>>>.

Verkregen op 29 september 2010 van

<< URL: <http://www.ond.vlaanderen.be/nieuws/2009/bijlagen/0424-visienota-SO.pdf>>>.

Verkregen op 30 september 2010 van

<<URL: <http://www.ser.nl/nl/actueel/toespraken%20van%20de%20voorzitter/20080207.aspx>
2008 OECD>>.

Verkregen op 1 oktober 2010 van

<<URL:http://www.onderwijsraad.nl/upload/publicaties/405/documenten/leren_in_een_kennissamenleving.pdf>>.

Verkregen op 7 oktober 2010 van

<<URL: <http://nieuw.waag.org/>>>.

Verkregen op 7 oktober 2010 van

<< <http://www.partijeen.nl/gedachtegoed/onderwijs/>>>.

Oktober 2010

Jan van den Hoek